

במשנת הפרשה

פרשת פקודי | גליון רט"ו | תשע"ו לפ"ק

מעשה שהיה

עובדות ומעשיות על פרשת השבוע מגדולי צדיקי הדור זצ"ל

תשובת 'הגר"א וסרמן' לרב שבא להתנצל בפניו...

בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה (לח, כב).

הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל ערך פעם מגבית למען ישיבתו, באחד מלילות שבת דרש בבית הכנסת למען ישיבתו אולם הציבור לא התחייבו לתרום כדבעי, באותו ליל שבת לאחר הסעודה בא הרב של אותו ביהמ"ד עם כמה נכבדי הקהילה לר' אלחנן כדי להתנצל ושלא יהי' לו תרעומת עליהם בגלל המגבית שלא הצליחה אצלם.

אמר לו ר' אלחנן הנה מחר יקראו בתורה "ובצלאל בן אורי עשה את כל אשר צוה ה' את משה" הבה נתאר את החזיון הזה, עומדים לבנות את המשכן מן השמים נקרא בצלאל בן אורי לעשותו, והנה הולך לו משה רבינו במחנה ישראל, פוגש ביהודי ושואל אותו "צריך להקים את המשכן אולי אתה בצלאל בן אורי", לא - משיב האיש אנוכי ראובן בן יעקב, משה רבינו ממשיך בדרכו, פוגש ביהודי אחר, ושואל שנית "צריך להקים את המשכן אולי שמך בצלאל בן אורי", לא - מתנצל גם השני, אנוכי שמעון בן יעקב, האם יעלה על הדעת שמשה רבינו יתרעם על היהודי הראשון והשני, מדוע לא נקראו בשם בצלאל בן אורי, ומדוע לא הם אלו המקימים את המשכן, וכי מה בידם לעשות אם לא הם נבחרו על ידי ה' להקמת המשכן כי אם בצלאל דווקא.

סיים ר' אלחנן את דבריו אל הרב: מה, אם כן, מקום לתרעומת יש לי, אם ביהמ"ד שלכם פשוט לא נקרא להימנות על בוני התורה בזמן הזה, ואין לכם הזכות לתמוך במשכן העדות.

אור אלחנן

ברכת ה"שאגת אריה" שהתקיימה במלואה

ויברך אתם משה (לט, מג). וברש"י אמר להם יהי רצון שתשרה שכונה במעשה דיכם, (תהלים צ, ז) ויהי נעם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו וגו'.

בוולוז'ין גר רבי יצחק שהיה בר אבהן, גביר וגם פרנס הקהילה. לצורך מסחרו הִרְבֵּה לנדוד בקהילות ישראל. בשובו ממסעות אלו נהג לזכות את אשתו בתשורה נאה.

יום אחד לפני שיצא לדרכו ביקשה ממנו אשתו הצנועה וחכמת הלב שבמקום התשורות שהוא נוהג להביא מן הדרך, היא מעדיפה שיקנה לביתו ש"ס שלם. ש"ס שלם באותם הימים היה דבר נדיר ויקר המציאות. קיים רבי יצחק את מבוקשה ובאחד ממסעותיו הצליח לקנות ש"ס שלם. אמנם לא כולם מאותו דפוס ולא כולם באותו גודל, גם הכריכות היו שונות, אולם היה זה ש"ס שלם.

כדי לא להחזיק טובה לעצמם החליטו רבי יצחק ונוות ביתו שישאילו את כרכי הש"ס לכל מי שחשקה נפשו בלימוד התורה, עד מהרה התפרסם הדבר בכל העיר. וכל בן תורה שרצה ללמוד היה ניגש לביתם ומבקש כרך מן הש"ס בהשאלה. כשאך גמר ללמוד שב במהירות לבית הגביר ומקבל תמורתו כרך אחר מאלה שהיו מצויים אותה שעה בבית הגביר. הואיל ורבי יצחק נאלץ היה להסתובב מחוץ לבית לצורך מסחרו, מינה את אשתו החכמה שהיא תהיה "מנהלת הספרייה", בידה ניתנו מפתחות האוצר והיא היתה ממונה על הרישום של נוטלי הספרים.

לימים הגיע לעיר הגאון בעל "שאגת אריה". הוא התבודד באחד מבתי הכנסיות בעיר ושקד בהתמדה על לימודו. מדי פעם נכנס לבית הגביר רבי יצחק, כדי ליטול אחד מכרכי הש"ס והיה מחזיר את הכרך שהיה ברשותו. אשת רבי יצחק חשה שלפניה עומד אדם גדול, מגדולי ישראל ממש. על כן הרהיבה עוז בנפשה ואמרה באחד הפעמים שהזדמן לביתה: אל לו למר להטריח את עצמו לבוא לביתנו כל פעם שברצונו להחליף מסכת במסכת אחרת. ביטול תורה הוא, אשלח אני אחד ממשרתי בכל בוקר למקום לימודו והוא יביא לכבוד תורתו את הגמרות הנחוצות לו לצורך לימודו.

סידור זה נמשך תקופה ארוכה, כשנאלץ לעזוב את העיר ניגש אליה וברכה: אני מברך שייולדו לך שני בנים אשר יאירו את עיני ישראל, כיוון שאפשרת לי ללמוד מן הש"ס שברשותך.

בן אחד אני מברך יזכה להקהיל קהילות ברבים וילמד את צעירי ישראל את הש"ס. ואילו הבן השני לא יצטרך לש"ס, כי יזכה לדעת את כל התורה כולה בעל פה.

ואכן נתקיימה ברכת הצדיק, בנה האחד היה הגאון רבי חיים מוולוז'ין שנמנה על תלמידי השאגת אריה (כעדותו בהקדמה ל"נפש החיים") הקים את אגם הישיבות היא ישיבת וולוז'ין, ובנה השני הלא הוא רבי זלמל"ה שהתעלה מעל בני דורו, וידע את התורה כולה בעל פה.

אוצר אפרים

בשורה טובה לשוחרי תורה

הופיע הספר **במשנת רש"י** במהדורה שניה (-מבית היוצר של 'במשנת הפרשה')

כעת בחנויות הספרים המובחרות; להזמנת כמויות במחיר מיוחד: 0504150630

במשנת הפרד"ס

דברים נפלאים על הפרשה בדרך הפרד"ס

ארבעים חסר אחת...

אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פקד על פי משה עבדת הלויים ביד איתמר וגו' (לח, כא).

אמרו ז"ל (שבת עג.) ארבעים מלאכות חסר אחת וכו'. וקשה למה לא אמרו ל"ט מלאכות.

ונראה לי עפ"י דאיתא בגמ' (שם צו.) שגם המוציא מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים חייב, אלא שהמושיט חייב והזורק פטור שכן היה עבודת הלויים מושיטין הקרשים מזה לזה ולא זורקין, וכיון שהמושיט חייב וזורק פטור, לכן לא נמנה בכלל המלאכות.

וזה שאמרו חז"ל בלשון ארבעים חסר אחת, ר"ל שלפי האמת יש ארבעים מלאכות, אלא שמלאכה אחת חסרה, לפי שאין חייבים בה בכל צד, כי הזורק פטור, וזהו חסר אחת ר"ל שמלאכה אחת מן הארבעים היא חסר. וזהו 'אשר פקד על פי משה' ר"ל פקד מלשון חסרון, ר"ל שחסר מן הארבעים מלאכות הלויים, ע"י משה שצווה להושיט הקרשים ולא לזרוק, ומשך מנו חז"ל ארבעים חסר אחת וכו"ל.

בת עין

כשקוראים פר' המשכן כאילו הקמנו משכן

אלה פקודי המשכן משכן וגו' (לח, כא).

י"ל, דהנה כתיב (הושע יד, ג) 'ונשלמה פרים שפתינו', והיינו על ידי שאנחנו קוראים פרשת הקרבנות נחשב כאילו הקרבנו קרבן.

והנה לפי זה נוכל לומר במה שאנחנו קוראים פרשת המשכן ועשייתו, יהי רצון שיהיה נחשב כאילו עשינו משכן. והנה בפשוט לכאורה ג"כ מוכח, כיון שאמירת הקרבנות נחשב כאילו הקרבנו, א"כ הלא צריך מקום לזה, אלא ודאי שנחשב כאילו עשינו משכן. [אם כי על זה י"ל ששייך באם נימא שמקריבין אעפ"י שאין בית (מגילה י:), אך מן הסברא י"ל כן.

וגם יש ראייה, דהא על כל המימרות הקדושים יש רמז בתורה, וגם מי איכא מידי דכתיבי בנביאי ולא רמיזו באורייתא (עי' תענית ט.). ונוכל לומר רמז מכאן, "אלה פקודי המשכן", על דרך (בראשית כא, א) וה' פקד את שרה, כי פקידה וזכירה ענין אחד, וזכירה היינו בפה, כדאיתא בגמרא (מגילה יח א) זכור [וגו'] לא תשכח, לא תשכח היינו שכחת הלב, וזכור היינו בפה. ומצינו שאמר הש"ת ב"ה (שמואל א טו, ב) פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל.

ונוכל לומר כך, 'אלה פקודי המשכן', שאנחנו מספרים וקוראים בתורה ענין המשכן. 'משכן', היינו נחשב כאילו עשינו משכן, נמצא ממילא כשאנחנו מספרים, היינו שקוראים בתורה ענין הקרבנות, אזי כאילו הקרבנו קרבן.

ובכן יהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ונקריב בפועל ממש קרבנות ויתרבה כבוד שמים מעתה ועד עולם עולמי עולמים, אמן.

ליקוטי מהר"ל (תלמיד הרבי מלובלין זצ"ל)

במשנת האור החיים הק'

טור מיוחד מאת העורך הרב יעקב שלמה שיינברגר להפצים להתענג בדברי האור החיים חידושו הנפלא של האמרי אמת המתבאר עם דברי האוההה"ק

ויעשו את ציץ נזר הקודש זהב טהור וכתבו עליו מכתב פתוחי חותם קודש לה' (לט, ל).
צריך ביאור למה נאמר בלשון רבים - 'ויכתבו עליו' מכתב פתוחי חותם, הלא לכא' סופר אחד הוא שכתב קודש לה' על הציץ?!

הרה"ק **"האמרי אמת" מגור** זצ"ל מבאר הענין בהקדם דברי המשנה (יומא לח.) בענין העבודות בביהמ"ק שישנם אומנים שמוזכרים לשבח, משום שמסרו את סוד אומנת ידיהם לצורך עבודת ביהמ"ק, וישנם שמוזכרים לגנאי שלא רצו לגלות את סוד אומנתם להכהנים, ועליהם נאמר 'ושם רשעים ירקב' (משלי י, ז). אחד מהם הוא 'בן קמצר' שלא רצה ללמד על מעשה הכתב - ומפרש רש"י: שהיה קושר ד' קולמוסין בחמש אצבעותיו וכותב שם בן ארבע אותיות כאחד.

בתוס' ישנים (בד"ה לא מצא) מבאר מהו המעלה והחשיבות של 'כתיבת השם כאחד' ע"פ מה שמובא במסכת סופרים (פ"ה ה"ו) שבעת כתיבת השם אסור להפסיק, ואפילו אם המלך שואל בשלמו לא ישיבנו, עיי"ש. ולכן בן קמצר שידע להכניס ארבע קולמוסים בין ארבע אצבעותיו ולכתוב את השם בפעם אחת, היה יכול לחסוך בזה שלא יהיה שום הפסק אפילו כל שהוא בעת כתיבת השם, עיי"ש.

הנלמד מזה, שנכון לכתוב את ארבע אותיות השם בבת אחת, א"כ איך כתבו את שם הוי"ה בציץ? ומחדש האמרי אמת, שבעת כתיבת "קודש לה'" על הציץ קראו לד' אנשים ועמד אחד לצד השני וכל אחד כתב ביחד אות אחת מהשם - ויצא השם בבת אחת.

ע"פ חידוש זה מדייק **"האמרי אמת"** על נכון לשון הקרא 'ויכתבו עליו' וגו' 'קודש לה'- לשון רבים, כיון שארבע אנשים ביחד כתבו את שם הוי"ה בבת אחת.

ומוסיף בזה ב'באר הגן' (להגה"ח רבי נפתלי גראס שליט"א מב"ב): אמנם לפי דברי האמרי אמת קשה על מה שנינו כ"כ את בן קמצר שלא רצה למסור את סוד כתיבת השם בבת אחת, הלא אפשר בקל לכתוב השם ע"י ד' אנשים ביחד? אבל האמת הוא, שאין הדבר לכתחילה, כדאי' בש"י ו"ד (הל' ס"ת סי' ר"פ סק"ט) לגבי ס"ת שיריעה אחת בלה, שיהדרו לכתחילה שאותו סופר שכתב הס"ת יכתוב יריעה זו - והכוונה, בכדי שלא יהיו ב' מיני כתב בס"ת אחד, כיון שאינו מהודר. ולפי זה אתי שפיר מה שנינו את בן קמצר, אע"פ שאפשר להשתמש בעצה הנ"ל של כתיבת השם ע"י ארבע אנשים, מ"מ אינו מהודר כ"כ, ובן קמצר לא גילה איך ביכולת אדם אחד לכתוב בבת אחת שיהיה מהודר, ולכן נזכר לגנאי.

אבל לפי זה קשה לכא' על חידוש האמרי אמת הנ"ל, למה בעשיית הציץ כן השתמשו בעצה זו ככתוב "ויכתבו" בלשון רבים היינו שארבע אנשים כתבו את השם ביחד הלא אינו מהודר לפי הש"ך הנ"ל?!

בספר **"אבן יהושע"** (להגה"ח רבי יוסף ווייס זצ"ל) מיישב הדבר באופן נפלא, שעשיית בגדי כהונה היה שונה, ע"פ מה דאי' **"ב'אור החיים הק'** עה"כ (ויקהל לו, ח) "ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה את המשכן", בביאור הלשון 'כל חכם לב' בלשון יחיד ולא כתיב כמו בכל פעם 'חכמי לב', ומבאר שהיה בזה נס נפלא אצל מלאכת המשכן, שהגם שהעושים רבים הם, אעפ"כ היתה המלאכה נעשית כאילו עשאו אדם אחד, והכוונה בזה: כי כשעושי המלאכה רבים, על כל פנים ישתנה תואר מלאכת זה מזה, ולא תדמה למלאכה שיעשנה כולה אומן אחד, והשמיענו הכתוב כי מלאכת המשכן היתה שלימה גם בבחי' זו, כי הנותן חכמה בהם - השווה אותם בהתבוננות החכמה שוה ודומים כולם לאיש אחד, ובזה מבאר הכוונה "ויעשו כל חכם לב" - לשון יחיד, לרמז ענין זה שהוא כאילו אדם אחד עשאו, עכ"ד.

לפ"ז אתי שפיר דברי **"האמרי אמת"**, שכיון שבמלאכת המשכן היה נס מיוחד מן השמים שכל הדברים נראים כאילו אומן אחד עשאו, א"כ גם בכתיבת שם הוי"ה על הציץ אע"פ שנכתבו ע"י ארבעה אנשים היה נראה כאילו אדם אחד כתבם ולא היה חסר בהידור, ודפח"ח.

מדוע לא למדו שליחו של אדם כמותו מפסוק זה

ותכל כל עבדת משכן אהל מועד ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו (לט, לב)

כותב **"האור החיים הקדוש"** ויעשו בני ישראל - והגם שלא עשו אלא בצלאל וחכמי לב, שלוחו של אדם כמותו - וכאילו כל ישראל עשו. והגם שלא מצינו שעשה בצלאל אלא במאמר ה', ולא הם שלחוהו, אף על פי כן - הרי הסכימו עליו. עד כאן לשונו.

ויש לעיין: הנה במסכת קידושין (מא:) איתא, דאמר רבי יהושע בן קרחה: מנין ששלוחו של אדם כמותו שנאמר "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים" וכי כל הקהל כולן שוחטין? והלא אינו שוחט אלא אחד, אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו. ובהמשך הגמרא (מב.) דחו רביה זו, 'ודילמא שאני התם דאית ליה שותפות בגוייהו', שהשוחט שותף עם משלחיו בקרבן שהלא הפסח הזה שייך לכל ישראל והשוחט בכללם. ואם כן אין לנו ראייה ששלוחו של אדם כמותו אלא באופן שהשלוח שותף עם המשלחים, אבל מניין לנו ששלוחו כמותו גם במקום שאין השליח שותף.

וקשה, מדוע לא לומדת הגמרא שם בכל הסוגיא מהפסוק "ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו", ונילף מכאן דשלוחו של אדם כמותו. וכמו שכותב האוה"ח שהגם כי בפועל רק בצלאל וחכמי לב עשו - עם כל זה כתוב "ויעשו בני ישראל" ומכאן ששלוחו של אדם כמותו.

ויש לתרץ שאכן היה אפשר להביא מקרא זה, אלא שגם שם יש לדחות אותו הדבר 'שאני בצלאל וחכמי לב דאית להו שותפות בגוייהו' כי גם בצלאל וחכמי לב בכלל המצאים בציווי הקב"ה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. ומנלן דשלוחו כמותו גם היכי דאין השליח שותף עם משלחו.

לב ישראל (הגה"צ רבי ישראל גרוסמן זצ"ל)

בצלאל נביא היה

כיצד ערער בצלאל על דברי משה ולא ציית לדבריו בבחינת "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין"

הרב ישראל דנדרוביץ, ראש בית המדרש 'באר האבות', מח"ס 'הנחמדים מזוהב', ערד

כתיב (שמות לח כא-כג): "אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על פי משה עבד ה' היום ביד איתן בן אהרן הכהן. וצלאל בן אוּרִי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר צוה ה' את משה. ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן חרש וחשב ורקם בתכלת ובצבצבון וכתולעת השני וגבש".

ויש לדקדק מוה זה שדקדק הכתוב ואמר 'ואתו אהליאב', והרי כבר ידוע שהחילוק בין 'את' ל'עם' הוא, ש'עם' משמעו הוא שוויון בין השניים, ואילו 'את' משמעו הוא שיש הבדל ושוני ביניהם, והשני אין הוא אלא טפל לראשון ('קול אלה' להר"א, פרשת בלק; 'יאיר אור' להמלבי"ם א מה). ולכאורה, הלא בצלאל ואהליאב עשו בצוותא את מלאכת המשכן, ומהו זה שהבדילו ביניהם לומר שאהליאב שונה מבצלאל וטפל אליו.

שימא - בצל אל היית?!

על דברי פסוק זה פירש רש"י: "אשר צוה משה, אפילו דברים שלא אמר לו רבו, הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסניו, כי משה צוה לבצלאל לעשות תחלה כלים ואחר כך משכן, אמר לו בצלאל: מנהג עולם לעשות תחלה בית ואחר כך משים כלים בתוכו. אמר לו כך שמעתי מפי הקב"ה. אמר לו משה: בצל אל היית, כי בודאי כך צוה לי הקדוש ברוך הוא, וכן עשה המשכן תחלה ואחר כך עשה הכלים".

והנה מקור דברי רש"י הוא מהא דאיתא במסכת ברכות (נה א): "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: בצלאל על שם חכמתו נקרא. בשעה שאמר לו הקב"ה למשה: לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים, הלך משה והפך, ואמר לו: עשה ארון וכלים ומשכן. אמר לו: משה רבינו, מנהגו של עולם - אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר: עשה לי ארון וכלים ומשכן. כלים שאני עושה - להיכן אכניסם. שמא כך אמר לך הקב"ה: עשה משכן ארון וכלים. אמר לו: שמא בצל אל היית וידעת".

וראו ליתן אל לב שרש"י שינה מלשון הגמרא, שבעוד שצלאל הגמרא נאמר שמשה כביכול הסתפק 'שמא בצל אל היית וידעת' הרי שאצל רש"י נראה שמשה קבע ואמר 'בצל אל היית', וצריכים אנו לידע מה ביקש רש"י לפרש בשינוי זה.

מדוע בצלאל לא ציית?

והנה על השיח בין משה לבצלאל הציב רבינו כ"ק מרן אדמו"ר האמרי אמת זיע"א קושיה מקורית: כיצד ייתכן שבצלאל התווכח עם משה רבינו ולא ציית באופן מייד לצייוו שנאמר לו לעשות ארון וכלים ומשכן, והלא כלל גדול הוא בדינו (דברים יז יא): "לא תסור סון הדבר אשר יצוה לך ימין ושמאל", ופירש רש"י: "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין".

ומה נמרצו דברי רבינו הרמב"ן בפירושו על התורה שם: "וענינו, אפילו תשוב בלבך שהם טועים, והדבר פשוט בעיניך כאשר אתה יודע בין ימין לשמאלך, תעשה כמזותם, ואל תאמר אין אוכל החלב הגמור הזה או אהרונג האיש הנקי הזה, אבל תאמר כך צוה אותי האדון המצוה על המצות שאעשה בכל מצותיו ככל אשר יורוני העומדים לפניו במקום אשר יבחר ועל משמעות

דעתם נתן לי התורה אפילו יטעו, זה כענין רבי יהושע עם רבן גמליאל ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונו".

כך שגם אם אכן ההיגיון נמצא לציודו של בצלאל, וטענתו 'כלים שאני עושה' - להיכן אכניסם? היא טענה נכונה; וגם אם בסופו של דבר הוברר שהצדק עימו כשמשה רבינו הודה כי אכן הצייוו האלוקי היה כדברי בצלאל, עדיין אין בכל זה כדי להסביר את פשר המציאות בה בצלאל לא ציית באופן עיוור לדברי משה רבינו, בעוד שחובה עליו שלא לסור מדברי המנהיג אפילו כשמדובר בהוראה המהפכת ימין לשמאל ושמאל לימין, ומכל שכן, במקרה זה בו בצלאל בא רק מכה הסברא, שבודאי היה לו לציית להוראת משה ולא להתווכח עימו.

מדיליה נפך

קושיה זו אופיינית לשואל, רבינו האמרי אמת, והיא מתאימה לסגנון הדביקות והציות שהיה מקובל כלפיו בקרב מאות אלפי חסידיו שהיו נאמנים למוצא פיו בהכנעה גמורה ומוחלטת.

זמן קצר לאחר נישואיו בזיוו"ש אמר הרבי לרבנית מרת פייגא מינטשא ע"ה כי עליה לדעת כי ממעט הוא בדיבור וכל מילה מחושבת אצלו עד לאחת. זאת מפני שישנם אנשים אשר בעבור מילה אחת שלי מוכנים הם ללכת אל תוך כבשן האש, ולכן חייב אני לחשב כל הגה (מפי בנם רבינו כ"ק מרן אדמו"ר הפני מנחם זיע"א, ראש גולת אריאל ח"א עמ' תמו).

כיוצא בזה, רגיל היה על לשונו של הרבי דברי הפסוק (ש"א טו כב): "החפץ לה' בעלות זבחים פלמט בקול ה' הנה שמע מקרב טוב להקשיב מקלב אילים". ואף היה מראה באצבע לעבר דברי חז"ל בברייתא דפיטום הקטורת: "תני בר פקדי, אלו הנה נותן בה קורטוב של דבש, אין אדם יכול לעמד מפני ריחה. ולמה אין מערבין בה דבש. מפני שהתורה אמרה פי כל שאר וכל דבש לא תקטירו מקטור אשה לה". כאומר: גם אם יכולים להגיע למדרגות גבוהות ונשגבות, עדיין חובת הציות היא החשובה יותר מכל... (כנ"ל, עמ' רז).

רבינו האמרי אמת עצמו יישב את הקושיה על דרך החסידות (ראה 'אמרי אמת' פקודי תרפ"ט ד"ה אלה), ושוב ראיתי בספר הקדמון 'זרע ברוך' (שני, פרשת פקודי) שאף הוא עמד על קושיה זו. יעוין שם מה שכתב לפי דרכו.

בצלאל היה נביא ולא אומן

ומקום יש עמי ליישב את הקושיות האמורות בהקדם חידוש נפלא שחידש הגאון רבי יוסף ראזין - הרוגאצ'ובי, בספרו 'צפנת פענח' על התורה, במהותו של בצלאל כאומן מלאכת עשיית אהל מועד. ואת חידושו הוא פותח תחילה על דברי הפסוק (שמות לא ב-ג): "ראה קראתי בשם בצלאל בן אוּרִי בן חור למטה יהודה. ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ויבדעת ויבצל ויבצל מלאכה".

"ר"ל דאז עדיין לא ידע כלום בזה, רק אמר 'אמלא אותו', והוא צריך להיות בקי בכל

הדברים... ולכן לא קנו את המשכן, גדר אומן קונה בשבח, כיון דבאמת תחילה לא ידע כלל בזה ואחר כך כשגמר שכן... ורק הוא אצלו גדר נבואה ואחר כך נסתלק ממנו לאחר גמר משכן".

היינו: בצלאל לא היה אומן ככל האומנים. בצלאל לא ידע כלום ממלאכת האומנות קודם שעסק במלאכת המשכן, ולאחר שגמר את מלאכתו אף שכן את כל מה שידע. כל ידיעתו באומנות המלאכה הייתה רק בזמן מלאכת המשכן ורק למען מטרה זו. ומשכן אין להגדיר את בצלאל כאומן כי אם כנביא, וכל מעשיו היו ב'גדר נבואה'.

לעומתו היה אהליאב אומן ממש, כמובח מדברי הגמרא במסכת ערכין (טז ב): "אמר רבי יוחנן, מנין שלא ישנה אדם מאומנותו ומאומנות אבותיו. שנאמר (מ"א ז) 'וישלה המלך שלמה ויקח את חירם מצר בן אשה אלמנה הוא מטטה נפתלי ואביו איש צרי חרש נחושתי', ואמר מר, אימיה מבית דן, וכתוב 'את אהליאב בן אחיסמך למטה דן'". ומשמע שאומנות זו הייתה אצל אהליאב ומשפחתו.

עם אבחנה זו המבדילה בין בצלאל לאהליאב משתמש הרוגאצ'ובי גם בדבריו על הפסוק (שמות לו א): "ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה לדעת לעשות את כל מלאכת עבד ה' הקדוש לכל אשר צוה ה'", כשמותוך דבריו, שנאמר בקצירת האומר, נראה שהרוגאצ'ובי מתחבט בדקדוק לשון הפסוק: הלא הפסוק מדבר על מספר אנשים שעשו את המלאכה: בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב, ואם כן היה מתאים שהפסוק יפתח ויאמר בלשון רבים "ועשו". ואילו בפועל, הפסוק מתייחס אל כלל העושים בלשון יחיד "ועשה", והדבר זקוק איפוא לביאור: מהיכי תיתי שהרבים שעסקו במלאכה כלולים כאן בלשון יחיד.

לצורך יישובו מצביע הרוגאצ'ובי על מחלוקת לכאורה שיש בין התרגומים בפענוח כוונת התיבה 'ועשה', שאונקלוס תרגם 'ועבד' ואילו יונתן בן עוזיאל תרגם 'ועבד', והוא מסביר שהחילוק בין התרגומים הוא: האם מדובר בסיפור דברים גרידא או שמא מדובר בצייוו לעשות זאת, שהתרגום של 'ועבד' משמעותו סיפור דברים בעלמא, ואילו התרגום של 'ועבד' משמעותו היא ציויו על העשייה. ועל כך מסמך הרוגאצ'ובי גם את לשון רש"י במסכת מכות (יב א): "ורצח - איכא לפרשי לשון ציויו כמו (שמות לו) ועשה בצלאל ואהליאב", ומשמע שאף רש"י ביאר שהפסוק בא כאן במשמעות של ציויו.

ומחדש הרוגאצ'ובי שלמעשה אין כאן מחלוקת בין התרגומים, אלא שדברי אונקלוס שתרגם 'ועבד' מתאימים על אהליאב, ואילו דברי יונתן בן עוזיאל שתרגם 'ועבד' מתאימים על בצלאל, ובזה הוא חוזר ומתורץ את לשון היחיד של 'ועשה':

"ולמה שכתבתי דצלאל הוא אצלו רק גדר נבואה רוח, אם כן הוא הכרח לו לעשות, בגדר כובש נבואתו דחייב, ולכן נקט קרא 'ועשה' דאף דקאי אשניהם, דרק על בצלאל הוי גדר חיוב צויו, ועל אהליאב רק סיפור כנ"ל".

אהליאב, שהיה אומן בזכות עצמו, עשה את המלאכה מרצונו, מה שמתאים איפוא לתרגום של 'ועבד' שמשמעותו הוא סיפור דברים, שכן לא היה אצלו חיוב של עשייה. לעומת זאת בצלאל שלא היה אומן - היה נביא! כי כל ידיעתו במלאכת העבודה לא הייתה טבעית, ומוכרח היה לעשות את מלאכתו, שלא יהיה בבחינת 'כובש נבואתו', וזה מתאים לתרגום של 'ועבד' שהוא לשון ציויו.

ולפי תרגומו של יונתן בן עוזיאל 'ועבד' מובן היטב מפני מה תפס הפסוק לשון יחיד, שכן במשמעות זו של 'ועבד' שהוא לשון ציויו, לא היה אלא בצלאל יחיד בזה, שדווקא הוא היה נביא המוכרח לעשות מלאכתו, ואילו שאר העושים במלאכה היו אומנים ככל האומנים.

בדרך צהות

דברי חידוד וצהות הקשורים לפרשת השבוע
החתן שהתעקש עד שיראו לו פסוק מפורש...

את קלעי החצר (לט, מ). הרמ"א (אבה"ע סי' סא סעיף א) כתב יש אומרים לעשות החופה תחת השמים לסימן טוב שיהיה זרעם ככוכבי השמים.

פעם אחת התעקש חתן ולא רצה ללכת לחופה שהיתה בחצר בית הכנסת, עד שיראו לו 'מפורש בתורה' שכן צריך להיות.

הוציא המרא דאתרא חומש והראה לו בפרשה דין בפסוק את קלעי החצר - כלה בחצר, ונענה החתן והסכים מיד לצאת לחצר אל החופה.

אלופי יהודה (וראה שם מה שביאר באריכות על דרך האמת)

הגר"י מקובנא: אני מיודד עם הרב מקרקא ואיני רוצה להסתכסך עמו

שם. מעשה שבא לכפר אתא עסקן מפלגה דתי שביקש לנאום בבית הכנסת המקומי ביום השבת. ראה הגאון **רבי בנימין מנדלזון גאב"ד קוממיות זצ"ל**, שאותו נואם הסתפר לכבוד שבת. הימים היו ימי ספירת העומר, מיד ניגש אליו והודיעו, שלא יניח לו לדרוש ברבים, מאחר שעובר על דין מפורש בשו"ע, התעוררו אנשים אחדים מתוך הקהל ותבעו מהרב עלבונם של אותו עסקן, קמה שערוריה, אך הנואם - לא נאם.

לימים סיפר הגר"ב את המאורע באזני **מרח"ט** ששיב את מעשהו, בתוספת סיפור **מהגר"י מקובנא זצ"ל**, שהזמין פעם לסדר חופה וקידושין בבית של אחד משועי העיר, אולם הלה דרש לערוך את החופה בתוך הדירה ולא תחת כיפת השמים כנהוג, משך רבי יצחק אלחנן בכתפיו וסר לו: "אני מיודד עם הרב מקרקא (הרמ"א) באופן יוצא מן הכלל" אמר "איני מוצא שום סיבה מדוע עלי להסתכסך עמו [בהתכוונם לדברי הרמ"א שהורה כן, המובא בראש הקטע עודם].

מרבצי תורה בעולם החסידות (ח"ח עמ' רט"ז)

אזוי ווי מען קומט נעמען, גיט מען...

ויקח ויתן את העדות (מ, כ).

שח הרה"ק **האמרי שאול ממאדוץ זצ"ל**: חסיד ישיש אחד אשר נסע לאא"ז זצוק"ל מזואלין ואחר פטירת אא"ז היה עומד בספיקות אם לנסוע אל אאמו"ר בעל **דברי ישראל** זצוק"ל והתאפק מלבוא, אך כעבור זמן מה ושמעו של אאמו"ר יצא בכל הארץ לשם ולתהילה מגדלות תורתיו ועוצם קדושתו. אמר אותו חסיד אלכה נא ואראה.

כאשר נכנס וקבל שלום הרהיב עוז בנפשו, ואמר למה כאשר באתי אצל אביכם הנה תיכף הרגשתי אור הקדושה, וכאן טרם ארגיש, והשיב לו כתיב "ויקח ויתן את העדות" די לומר ויתן את העדות, כפל למה לי אלא כפי הערך שבא ליקח כך נותנים לו.

ואמר בזה"ל "אזוי ווי מען קומט נעמען, גיט מען" אחר זה סיפר אותו חסיד דברים אלו לחבריו, ואמר הרבי קלע את המטרה ודבריו נכנסו לחדרי בטן, ומני אז הרבה לנסוע והיה דבוק אליו בכל נפש.

ישא ברכה - לקוטים (עמ' רפט)

החליפו את הרישא בסיפא...

ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן (מ, לה).

בוויגא הקימו המשכילים בית כנסת, ועל הקיר בכניסה היה גלוף באותיות של זה הפסוק "וכבוד ה' מלא את המשכן". פעם אחת כשעבר **רבי צבי חיות** (המהר"ץ חיות) לפני בית כנסת זה, ראה את הכתוב על הקיר, ואמר ראוי היה להם לחרוט ראשיתו של פסוק זה: "ולא יכל משה לבוא" וגו'.

וראיתי בספר 'פני מלך' (לרא"פ גוטליב, פרשת ויקהל) שהוסיף בזה נוסח נאה, כי הנה על הפסוק (שמות לה לא): **"וַיִּמְלֵא אֱתָהּ רֹחַ אֱלֹהִים"**, תרגם אונקלוס: **"וְאִשְׁלִים עִמָּיהָ רֹחַ מִן קֳדָם ה'"**, ואילו יונתן בן עוזיאל תרגם: **"וְאִשְׁלִים עִמָּיהָ רֹחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם ה'"**, ומפורש שיונתן הוסיף והדגיש כאן שרוח זו שנתמלא בה בצלאל הייתה 'רוח נבואה', והוא לשיטתו שבצלאל נביא היה.

ואני אמרתי בזה לבאר לשון הכתוב **'ואתו אהליב'**, כי אכן חילוק מהותי היה בין השנים, שבעוד שבצלאל נביא היה, ומוכרח לעשות מלאכתו, לא היה אהליב כי אם אומן במלאכתו, ולא ראי זה כראי זה.

ובהתאם להגדרה זו, שבצלאל היה נביא, ומוכרח היה לעשות מלאכתו מדוי 'כובש נבואתו', אתי שפיר היטב מה שהוכרח בצלאל לשאול את משה רבינו על סדר המלאכה ולהביאו לכך שישנה את ציוויו, שהרי מלבד מה שנצטווה משה אף היה מצווה ועומד מצד עצמו כנביא, ודברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים, ואילו היה משנה ממה שנצטווה היה בבחינת "כובש נבואתו", ומחמת כן הוכרח לשאול את משה ולהביא שיצווהו כפי שנצטווה בנביאותו.

ולפיכך חידד רש"י את תשובתו של משה לבצלאל: **'בצל אל היית', והשמיט ממה את תיבת 'שמה'**, שכן רש"י בפירושו על התורה כאן לשיטתו ממה שפירש במסכת מכות, שכוונת 'ועשה בצלאל' הוא בלשון ציווי, וכפי שהאיר הרוגאצ'ובי את עינו שהכוונה היא שבצלאל היה נביא, ומשראה משה שבצלאל אינו מציית לו תיכף הסיק מכך שאף הוא נביא ואינו יכול לשנות מהידוע לו כדין 'כובש נבואתו', ולפיכך קבע ואמר לו: 'בצל אל היית'.

בעיקר קושיית האמרי אמת

ובעיקר קושיית האמרי אמת יש לתרץ שאכן חידוש זה לבל יסורו מהדבר אשר יגידו מיין ושמאל, שמשמעו שיש חובת ציות אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין, האמור בספר דברים, עדיין לא נאמר לישראל בעת הזאת של טרם בניית המשכן, וציווי זה לא נאמר לישראל אלא בזמן מאוחר יותר (על נושא זה של זמני מסירת המצוות לבני ישראל, עינין היטב בדברי הרמב"ם בהקדמתו לספר דברים ובמה שהשיג עליו הרדב"ז חלק ו סימן ב"א קמג; רא"ם במדבר יא י; 'גור אריה' להמהר"ל, שמות כא א; ובדברי החזון איש במאמרו על זמני כתיבת ומסירת המצוות, מועד סי' קכה. ושפיר ייתכנו דבריו שבאותה שעה עדיין לא הייתה ידועה בישראל מצוה זו).

וביותר לפי מה שכתב רבינו הרמב"ן, בהמשך דבריו האמורים בפתח מאמרינו:

"הוצרך במצוה הזאת גדול מאד, כי התורה נתנה לנו בכתב, וידוע הוא שלא ישתנו הדעות בכל הדברים הנולדים, והנה ירבו המחלוקות ותעשה התורה כמה תורות. וחתך לנו הכתוב הדין, שנשמע לבית דין הגדול העומד לפני השם במקום אשר יבחר בכל מה שיאמרו לנו בפירוש התורה, בין שקבלו פירושו עד מפי עד ומפי מפי הגבורה, או שיאמרו כן לפי משמעות המקרא או כוונתה, כי על הדעת שלהם הוא נותן להם התורה, אפילו יהיה בעיניך כמחלף הימין בשמאל, וכל שכן שיש לך לחשוב שהם אומרים על ימין שהוא ימין, כי רוח השם על משרתי מוקדשו ולא יעזבו את חסידיו, לעולם נשמרו מן הטעות ומן המכשול."

ולכאורה, אם אין טעם מצוה זו שייך בחייו של משה רבינו, הרי שמסתבר שמשנה רבינו לא אמר ציווי זה לישראל אלא לקראת פטירתו. ומשכך, כל עוד שלא נצטוו ישראל על כך, סבור היה בצלאל שיכול הוא לשנות מציוויו של משה בכל מה שהוא בבחינת 'ימין שהוא שמאל'.

אולם האמת היא שיש לתרץ קושיה זו בפשטות ולומר שבצלאל בודאי סבר וקיבל לעשות כדבר משה, אלא שהיה דן לפניו כתלמיד לפני רבו, ולכן לא עלתה על דעתו לשנות מעצמו ולעשות כפי הסדר שנראה לו לנכון, אלא שביקש ממשה 'ילמדנו רבינו' את טעם הדבר, וכשמעו משה את סברתו הודה לו שאכן צריכים לשנות.

רוצה לתת כפורים מתנה שיהנו ממנו?!

ספר **במשנת רש"י**

להשיג בחנויות הספרים המוכרות

לקבלת הגיליון באימייל וכן לתגובות והערות:

mol448@gmail.com

או למספר פקס: 077-470-26-81